

Przesądny jak Polak

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2018 roku



Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

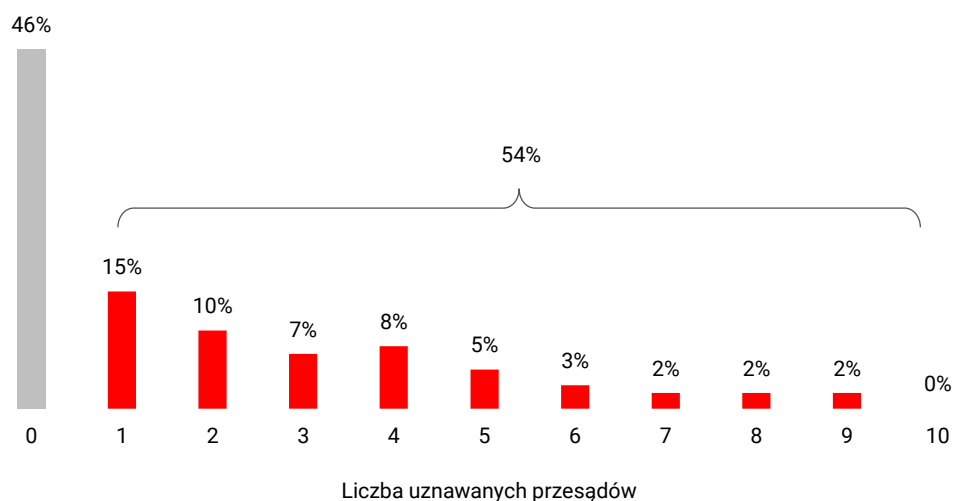
Trzynasty dzień miesiąca w lipcu przypada w piątek. Czy to powód do niepokoju dla Polaków? Czy będziemy tego dnia szczególnie ostrożni? W ostatnim sondażu¹ zapytaliśmy respondentów o to, czy przypisują różnym nieracjonalnym działaniom jakieś szczególne znaczenie oraz na ile żywe są w ich codziennym życiu zachowania i zwyczaje związane z przesądami.

WIARA W PRZESĄDY

Z deklaracji ankietowanych wynika, że ponad połowa dorosłych Polaków (54%) wierzy w przynajmniej jeden z dziesięciu przesądów, o które zapytaliśmy w naszym lipcowym badaniu, w tym wiarę w co najmniej pięć z nich zadeklarowało 14% ankietowanych. Co siódmy respondent (15%) przyznał, że wierzy w trzy lub cztery wymienione zabobony, a co czwarty (25%) – w jeden lub dwa.

CBOS

RYS. 1. Respondenci deklarujący wiarę w przesądy



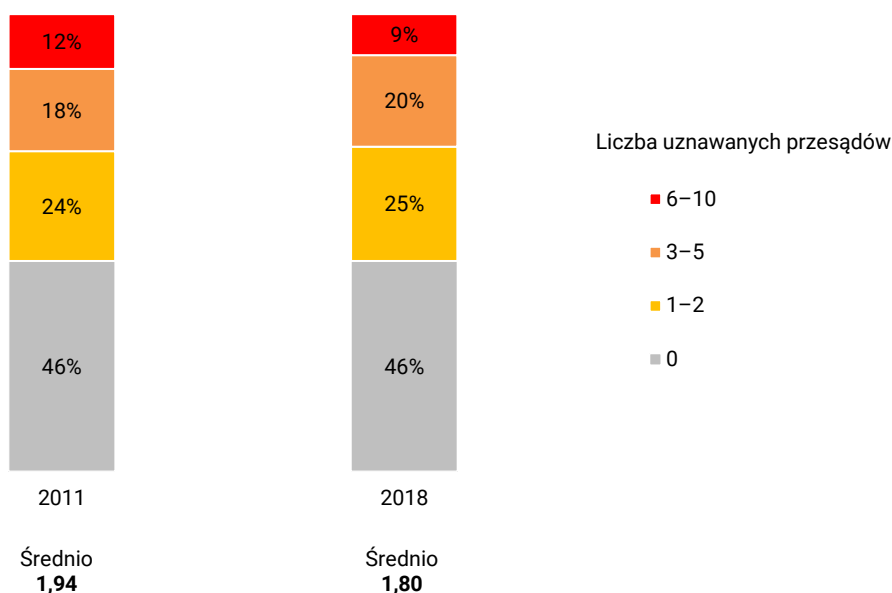
¹Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (338) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 28 czerwca – 5 lipca 2018 roku na liczącej 999 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Przeciętny respondent deklaruje wiarę w mniej więcej dwa spośród dziesięciu przedstawionych mu przesądów (średnia = 1,80), przy czym – jak się okazuje – stosunkowo najbardziej przesądne są osoby nieaktywne zawodowo, w tym zwłaszcza bezrobotni (średnia = 3,27) i badani zajmujący się domem (2,88), a ponadto osoby niezadowolone ze swojej sytuacji materialnej (2,83) i osiągające relatywnie najniższe dochody *per capita* (2,61), legitymujące się wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (2,32) oraz zasadniczym zawodowym (2,13), ankietowani w wieku od 45 do 54 lat (2,09) lub trochę starsi (1,93) oraz nieregularnie praktykujący religijnie (2,04). Stosunek do przesądów dość istotnie różnicuje również płeć badanych. O tym, że występują pewne magiczne przedmioty, sytuacje lub zachowania, wyraźnie częściej przekonane są kobiety (2,13) niż mężczyźni (1,43) – zob. tabelę aneksową 1.

W porównaniu z deklaracjami składanymi w 2011 roku wiara Polaków w przesady w zasadzie się nie zmieniła. Niezmiennie nie uznaje ich niespełna połowa Polaków (46%), większość zaś (54%) liczy się z przynajmniej jednym zabobonem. Nieco ubyło jedynie osób najbardziej przesądnych, którzy uznają co najmniej 6 spośród 10 przedstawionych zabobonów (spadek z 12% do 9%). To też wpłynęło na niewielki spadek przeciętnej wiary w przesady (z 1,94 do 1,80).

CBOS

RYS. 2. Respondenci deklarujący wiarę w przesady

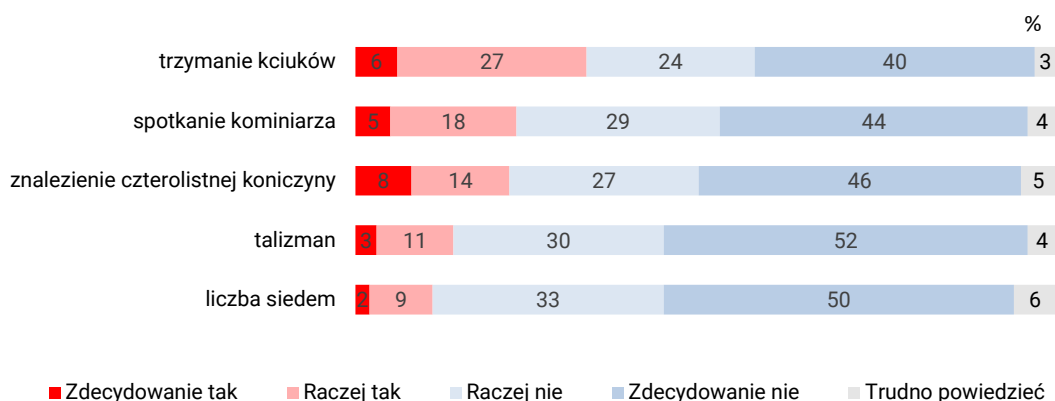


PRZESĄDY MNIEJ I BARDZIEJ POPULARNE

Najbardziej popularnym przesądem wśród Polaków jest trzymanie kciuków. W to, że taki gest może przynieść powodzenie, wierzy jedna trzecia badanych (33%). Niespełna co czwarty dorosły Polak ufa natomiast, że szczęście może przynieść kominiarz (23%) czy też czterolistna koniczyna (22%). Wśród przesądów wróżących niepowodzenie, najpowszechniej uznawane jest stłuczenie lustra – ponad jedna czwarta badanych sądzi, że może to przynieść pecha (26%). Jedna piąta natomiast za prognostyk nieszczęścia uznaje czarnego kota przebiegającego drogę oraz podanie ręki przez próg (po 20% wskazań). Rzadziej deklarowana jest wiara w szczęśliwą moc talizmanów (14% wskazań), w pechową trzynastkę (12%), fartowną siódmkę (11%), a także niewróżące nic dobrego wstanie z łóżka lewą nogą (11%).

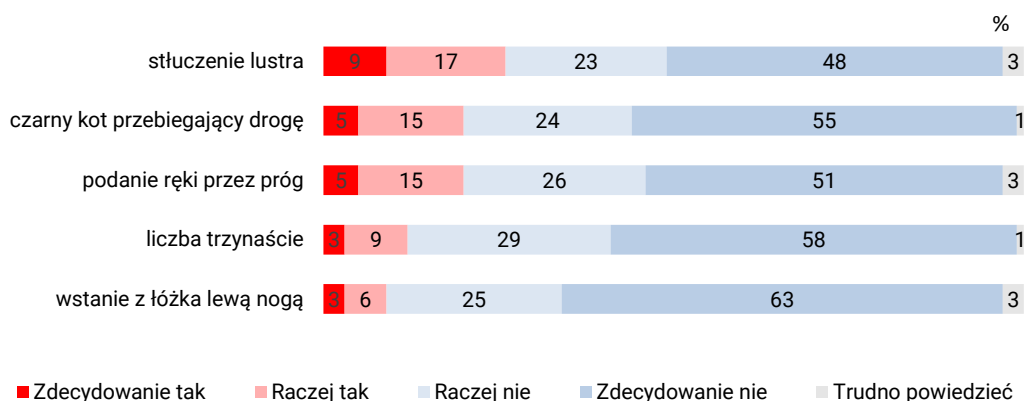
CBOS

RYS. 3. Czy wierzy Pan(i) w to, że szczęście (powodzenie) może przynieść:



CBOS

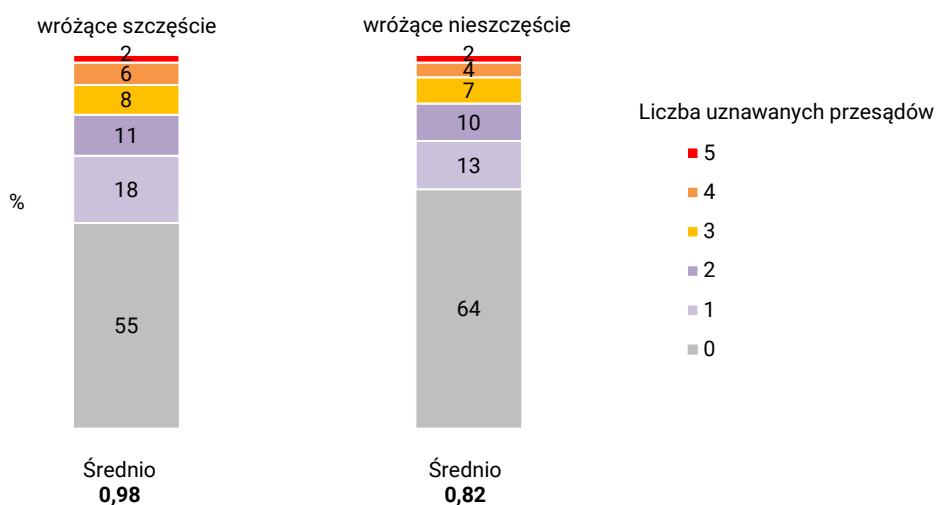
RYS. 4. Czy wierzy Pan(i) w to, że pecha (niepowodzenie) może przynieść:



Nasze badanie pokazuje, że Polacy nieco częściej deklarują wiarę w przesady zwiastujące powodzenie (przynajmniej w jeden z nich wierzy 45% badanych) niż w te, które uchodzą za zły omen (36%). Przy czym wiarę wyłącznie w pozytywne przesady deklaruje 17% badanych, natomiast 9% uznaje tylko te, które wiążą się z negatywnymi konsekwencjami. Zarówno w szczęśliwe, jak i pechowe znaki losu wierzy 28% badanych, zaś ci, którzy mniej lub bardziej stanowczo odrzucają wszystkie wymienione zabobony, stanowią 4,6% ogółu.

CBOS

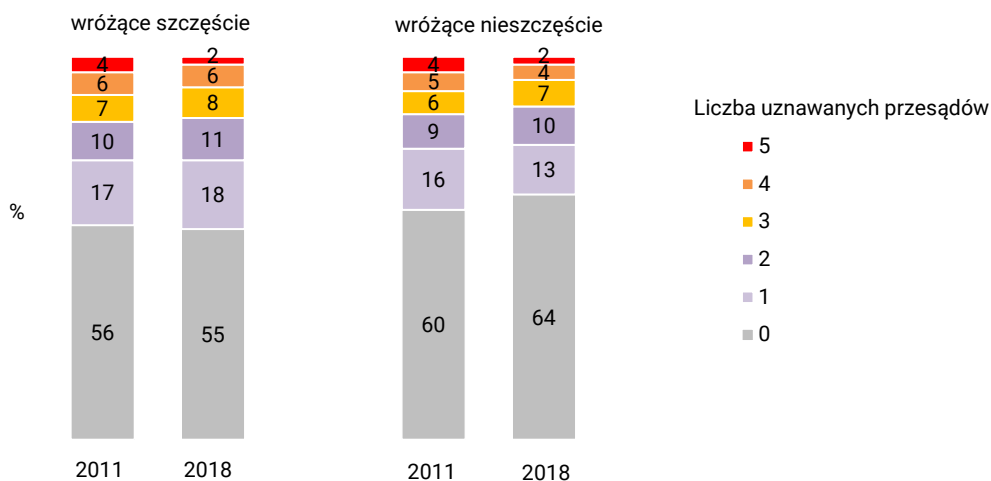
RYS. 5. Respondenci deklarujący wiarę w przesady:



W ciągu minionych siedmiu lat nieco przybyło (z 60% do 64%) respondentów deklarujących brak wiary w przesady wróżące nieszczęście, natomiast liczba tych, którzy wierzą w jakiś szczęśliwy omen, utrzymała się na zbliżonym poziomie.

CBOS

RYS. 6. Respondenci deklarujący wiarę w przesady:



Od ostatniego pomiaru w niewielkim stopniu zwiększył się odsetek badanych ufających w to, że szczęście może przynieść trzymanie kciuków (z 29% do 33%) oraz znalezienie czterolistnej koniczyny (z 20% do 22%), a pecha – podanie ręki przez próg (wzrost z 18% do 20%). Ubyło z kolei ankietowanych, którzy przypisują magiczne właściwości talizmanom (z 18% do 14%) oraz spotkaniom z kominiarzem (z 25% do 23%), a także tych, którzy pozostają nieufni wobec liczby trzynaście (spadek z 16% do 12%), czarnego kota (z 22% do 20%) oraz wstania lewą nogą (z 11% do 9%).

TABELA 1

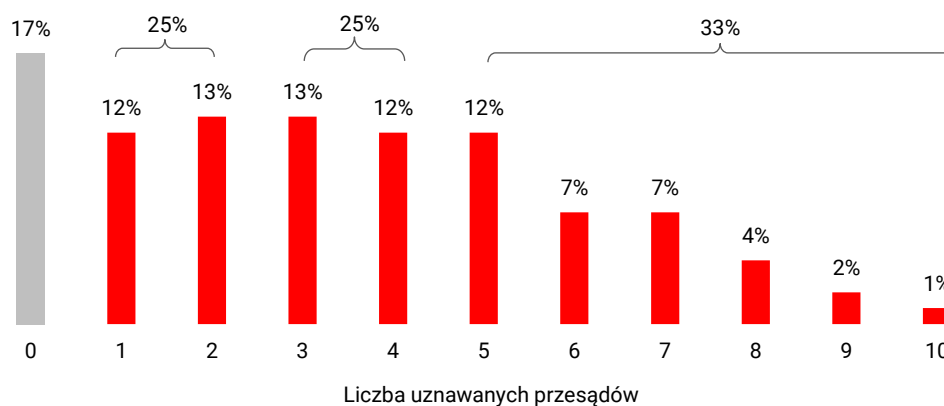
Deklarowana wiara w przesady:	2011	2018	Zmiana w czasie
	w procentach		
– trzymanie kciuków	29	33	+4
– znalezienie czterolistnej koniczyny	20	22	+2
– podanie ręki przez próg	18	20	+2
– stłuczenie lustra	25	26	+1
– liczba siedem	11	11	0
– wstanie z łóżka lewą nogą	11	9	-2
– czarny kot przebiegający drogę	22	20	-2
– spotkanie kominiarza	25	23	-2
– talizman	18	14	-4
– liczba trzynaście	16	12	-4

PRZESĄDY W PRAKTYCE

Choć wiara w przesady w największym stopniu wpływa na różnego rodzaju zabobonne zachowania, to jednak okazuje się, że są zwyczaje, które Polacy praktykują, mimo że nie wierzą w ich magiczne działanie. Wprawdzie 46% badanych twierdzi, że nie wierzy w żaden z przedstawionych znaków zwiastujących pomyślność lub wróżących pecha, lecz jednocześnie jedynie 17% spośród ogółu dorosłych Polaków nie ulega ani jednej z dziesięciu praktyk związanych z przesadami. Co trzeci ankietowany przyznaje, że zdarza mu się stosować do co najmniej pięciu z przedstawionych zwyczajów (33%), jedna czwarta deklaruje trzy lub cztery zachowania dyktowane zabobonami z naszej listy (25%) i tyle samo przyznaje się do jednej lub dwóch praktyk (25%).

CBOS

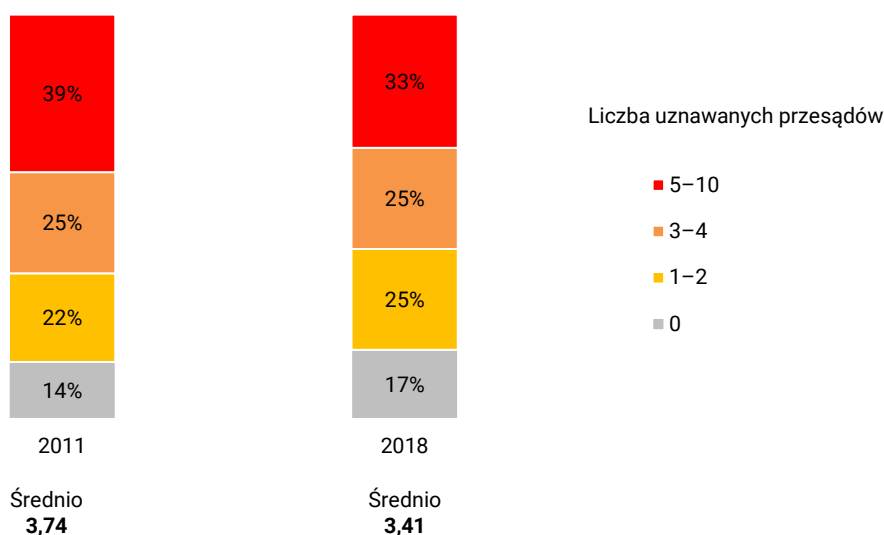
RYS. 7. Respondenci deklarujący praktykowanie przesądów



W ciągu minionych siedmiu lat nieznacznie przybyło respondentów, którzy nie praktykują żadnego z dziesięciu zwyczajów związanych z przedstawionymi przesądami (wzrost z 14% do 17%), oraz tych, którzy stosują się do co najwyżej dwóch (wzrost z 22% do 25%), jednocześnie dość istotnie ubyło osób, które przywiązują wagę do minimum pięciu zabobonów (spadek z 39% do 33%). Przeciętna liczba praktykowanych przez Polaków na co dzień przesądnych zachowań zmniejszyła się w ostatnich latach nieznacznie, choć różnica jest istotna statystycznie (spadek średniej z 3,74 do 3,41).

CBOS

RYS. 8. Respondenci deklarujący praktykowanie przesądów

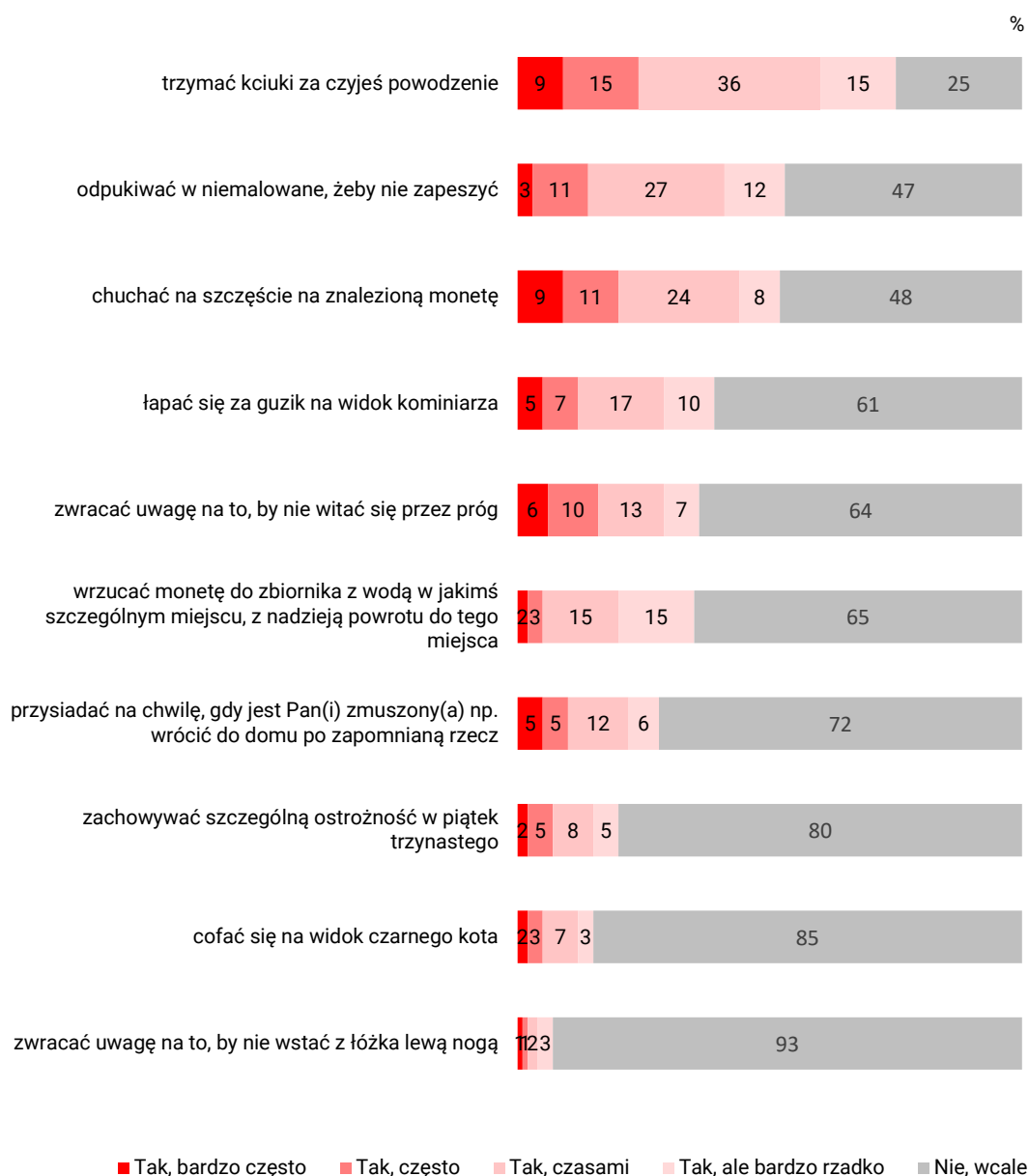


Niezmiennie najczęściej praktykowanym zwyczajem jest trzymanie kciuków, które – jak wynika z deklaracji – przynajmniej od czasu do czasu stosuje trzy czwarte badanych (75%). Ponad połowa respondentów, żeby nie zapeszyć, odpukuje w niemalowane (53%) i na znalezionej monetę chucha

na szczęście (52%). Więcej niż co trzeci dorosły Polak, widząc kominiarza, łapie się za guzik (39%), zwraca uwagę na to, żeby nie witać się przez próg (36%), a będąc w jakimś szczególnym miejscu wrzuca monetę do zbiornika z wodą, z nadzieją powrotu w przyszłości (35%). Nieco mniejszy odsetek (28%) stanowią ci, którzy przysiadają na chwilę, gdy zmuszeni są wrócić do domu po zapomnianą rzecz. Co piąty badany trzynastego w piątek ma się szczególnie na baczności (20%), a mniej więcej co siódmemu zdarza się cofać na widok czarnego kota (15%). Jeden na czternastu ankietowanych przyznaje, że przynajmniej od czasu do czasu zwraca uwagę na to, by nie wstać z łóżka lewą nogą (7%).

CBOS

RYS. 9. Czy zdarza się Panu(i):



Od ostatniego pomiaru z 2011 roku nieco zwiększył się odsetek dorosłych Polaków, którym zdarza się trzymać kciuki za czyjeś powodzenie (wzrost z 72% do 75%), wrzucać monetę do zbiornika z wodą w jakimś szczególnym miejscu, z nadzieją powrotu (z 32% do 35%) oraz zwracać uwagę na to, by nie witać się przez próg (z 34% do 36%). Ubyło natomiast osób, które, żeby nie zapeszyć, odpukują w niemalowane (spadek z 57% do 53%), zachowują szczególną ostrożność w piątek trzynastego (z 24% do 20%), cofają się na widok czarnego kota (z 18% do 15%) oraz pilnują się, by nie wstać z łóżka lewą nogą (spadek z 9% do 7%). W największym zaś stopniu ubyło tych, którzy łapią się za guzik na widok kominiarza (spadek z 49% do 39%), co zapewne wiąże się z mniej powszechnym niż kiedyś widokiem kominiarza w tradycyjnym stroju w przestrzeni publicznej.

TABELA 2

Czy zdarza się Panu(i):	Odsetek odpowiedzi twierdzących		Zmiana w czasie:
	2011	2018	
	w procentach		
– trzymać kciuki za czyjeś powodzenie	72	75	+3
– wrzucać monetę do zbiornika z wodą w jakimś szczególnym miejscu, z nadzieją powrotu do tego miejsca	32	35	+3
– zwracać uwagę na to, by nie witać się przez próg	34	36	+2
– chuchać na szczęście na znalezionej monetę	53	52	-1
– przysiąść na chwilę, gdy jest Pan(i) zmuszony(a) np. wrócić do domu po zapomnianą rzecz	29	28	-1
– zwracać uwagę na to, by nie wstać z łóżka lewą nogą	9	7	-2
– cofać się na widok czarnego kota	18	15	-3
– zachowywać szczególną ostrożność w piątek trzynastego	24	20	-4
– odpukiwać w niemalowane, żeby nie zapeszyć	57	53	-4
– łapać się za guzik na widok kominiarza	49	39	-10

Spośród badanych, którzy zadeklarowali, że nie wierzą w żaden z dziesięciu przedstawionych zabobonów (N=464), aż 59% przyznało, że mniej lub bardziej regularnie zdarza im się trzymać kciuki za czyjeś powodzenie, co najmniej jedna trzecia odpukuje w niemalowane, żeby nie zapeszyć (36%), oraz chucha na szczęście na znalezionej monetę (34%). Ponad jedna czwarta z tej grupy respondentów wrzuca monetę do zbiornika z wodą z nadzieją powrotu (27%), a jedna piąta łapie się za guzik na widok kominiarza (20%). Co szóstemu spośród niewierzących w przesady zdarza się zwracać uwagę na to, by nie witać się przez próg (17%), a mniej więcej co siódmy (15%) przysiąść na chwilę, gdy jest zmuszony wrócić do domu po zapomnianą rzecz. Mniej liczni zachowują szczególną ostrożność trzynastego w piątek (7%), cofają się na widok czarnego kota (2%) oraz zwracają uwagę na to, by nie wstać z łóżka lewą nogą (1%).

RYS. 10. Czy zdarza się Panu(i):

ODPOWIEDZI TWIERDZĄCE WŚRÓD OSÓB DEKLARUJĄCYCH
CAŁKOWITY BRAK WIARY W PRZESĄDY (N=464)

Uwzględniając przesady, w przypadku których pytaliśmy zarówno o wiarę w skuteczność związanych z nimi zwyczajów, jak i o ich stosowanie w życiu, możemy stwierdzić, że najczęściej praktykowanym, mimo braku przekonania o jego skuteczności, jest zwyczaj trzymania kciuków – sytuacja taka dotyczy 41% spośród ogółu badanych. Mniej więcej co piąty respondent zwraca uwagę, by nie witać się przez próg (20%) oraz złapać za guzik na widok kominiarza (18%), choć tak naprawdę nie wierzą, że ma to jakieś znaczenie. Na tej samej zasadzie, co ósmy badany zachowuje szczególną ostrożność trzynastego w piątek (12%), co dwunasty posiada lub posiadał talizman (8%), a co dwudziesty cofa się na widok czarnego kota (5%). Talizman i czarny kot są jednocześnie symbolami tych przesądów, które stosunkowo najczęściej się uznaje, ale zwyczajów z nimi związanych się nie praktykuje. Co dziesiąty Polak wprawdzie wierzy, że czarny kot przynosi pecha, jednak nigdy się przed nim nie cofa (10%), natomiast co jedenasty mimo wiary w pozytywną moc talizmanu, nigdy go nie posiadał (9%).

TABELA 3

Przesady	Stosunek do przesądów*:			
	wierzą i praktykują	nie wierzą i praktykują	wierzą, ale nie praktykują	nie wierzą i nie praktykują
	w procentach			
Zwracanie uwagi na to, by nie wstać z łóżka lewą nogą	4	3	5	88
Posiadanie talizmanu	6	8	9	77
Zachowywanie szczególnej ostrożności w piątek trzynastego	8	12	4	76
Cofanie się na widok czarnego kota	10	5	10	75
Zwracanie uwagi na to, by nie witać się przez próg	17	20	3	60
Łapanie się za guzik na widok kominiarza	21	18	3	58
Trzymanie kciuków	33	41	1	25

* Pominęto tych, którzy na pytanie o wiarę w dany przesąd odpowiedzieli „trudno powiedzieć”



Wyniki zrealizowanego w lipcu badania potwierdzają, że w coraz bardziej zrationalizowanym świecie wiara Polaków w przesady jest nadal żywa, a praktykowane nieracjonalne zwyczaje, które odbierane bywają jako przynoszące szczęście lub pozwalające uniknąć pecha, są w polskim społeczeństwie niezmiennie dość popularne. Wprawdzie liczba uznawanych zabobonów silnie koreluje z liczbą praktykowanych zwyczajów z nimi związanych (r Pearsona = 0,645, $p < 0,001$), jednak – jak się okazuje – stosujących w swoim życiu zwyczaje związane z przesadami jest znacznie więcej niż wierzących w ich skuteczność (83% wobec 54%). Ci, którzy nie uznają zabobonów i nie praktykują tych zwyczajów na co dzień, stanowią jedynie 15% spośród ogółu badanych, co oznacza, że pozostałe 85% to osoby, które albo tylko w przesady wierzą (2%), albo tylko praktykują związane z nimi zwyczaje (31%), albo i jedno, i drugie (52%).

Opracował

Rafał Boguszewski

TABELA 1

		Deklarowana wiara w przesady		Liczba osób
		Średnia na skali 0–10	Odchylenie standardowe	
Ogółem		1,80	2,37	999
Płeć	Mężczyźni	1,43	2,20	470
	Kobiety	2,13	2,47	529
Wiek	18–24 lata	1,88	2,07	77
	25–34	1,51	2,23	194
	35–44	1,86	2,48	187
	45–54	2,09	2,72	150
	55–64	1,93	2,49	181
	65 lat i więcej	1,66	2,11	210
Miejsce zamieszkania	Wieś	1,97	2,48	396
	Miasto do 19 999	1,59	2,07	135
	20 000 – 99 999	1,78	2,51	240
	100 000 – 499 999	1,61	2,24	142
	500 000 i więcej mieszk.	1,68	2,11	87
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	2,32	2,50	189
	Zasadnicze zawodowe	2,13	2,66	245
	Średnie	1,59	2,21	304
	Wyższe	1,35	2,04	261
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	1,24	2,10	109
	Średni personel, technicy	1,37	2,03	36
	Pracownicy adm.-biurowi	1,58	2,04	75
	Pracownicy usług	1,42	2,08	59
	Robotnicy wykwalifikowani	1,83	2,50	108
	Robotnicy niewykwalifik.	1,71	2,58	38
	Rolnicy	1,63	2,51	49
	Pracujący na własny rach.	1,52	2,14	58
	Bezrobotni	3,27	3,41	30
	Emeryci	1,88	2,27	255
	Renciści	1,78	2,51	51
	Uczniowie i studenci	1,47	1,71	49
	Gospodynie domowe i inni	2,88	2,77	82
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	1,79	2,41	133
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	1,46	2,19	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	1,39	2,12	260
	prywatnym gosp. rolnym	1,80	2,49	57
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	2,61	2,81	131
	Od 900 zł do 1299 zł	1,96	2,48	164
	Od 1300 zł do 1799 zł	1,51	2,11	149
	Od 1800 zł do 2499 zł	1,62	2,15	112
	2500 zł i więcej	1,21	1,74	140
Ocena własnych war. mater.	Złe	2,83	2,97	68
	Średnie	1,85	2,35	350
	Dobre	1,65	2,28	582
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	1,66	2,85	30
	Raz w tygodniu	1,86	2,41	434
	1–2 razy w miesiącu	2,04	2,40	166
	Kilka razy w roku	1,86	2,34	231
	W ogóle nie uczestniczy	1,19	2,05	127
Poglądy polityczne	Lewica	1,84	2,32	192
	Centrum	1,62	2,24	250
	Prawica	1,73	2,39	319
	Trudno powiedzieć	2,16	2,56	218

TABELA 2

		Deklaracje dotyczące liczby praktykowanych przesądów		Liczba osób
		Średnia na skali 0–10	Odchylenie standardowe	
Ogółem		3,42	2,61	999
Płeć	Mężczyźni	3,10	2,59	470
	Kobiety	3,70	2,60	529
Wiek	18–24 lata	3,33	2,39	77
	25–34	3,12	2,72	194
	35–44	3,57	2,68	187
	45–54	3,94	2,74	150
	55–64	3,60	2,57	181
	65 lat i więcej	3,06	2,42	210
Miejsce zamieszkania	Wieś	3,40	2,59	396
	Miasto do 19 999	3,03	2,50	135
	20 000 – 99 999	3,58	2,70	240
	100 000 – 499 999	3,50	2,51	142
	500 000 i więcej mieszk.	3,50	2,79	87
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	3,49	2,55	189
	Zasadnicze zawodowe	3,65	2,67	245
	Średnie	3,43	2,46	304
	Wyższe	3,13	2,76	261
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	3,03	2,78	109
	Średni personel, technicy	3,16	2,74	36
	Pracownicy adm.-biurowi	3,64	2,62	75
	Pracownicy usług	3,70	2,60	59
	Robotnicy wykwalifikowani	3,74	2,76	108
	Robotnicy niewykwalifik.	3,17	2,28	38
	Rolnicy	2,83	2,44	49
	Pracujący na własny rach.	3,03	2,65	58
	Bezrobotni	3,81	2,68	30
	Emeryci	3,25	2,45	255
	Renciści	3,71	2,77	51
	Uczniowie i studenci	2,96	2,45	49
	Gospodynie domowe i inni	4,39	2,59	82
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	3,63	2,79	133
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	3,72	2,61	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	3,14	2,61	260
	prywatnym gosp. rolnym	3,02	2,69	57
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	3,80	2,44	131
	Od 900 zł do 1299 zł	3,56	2,68	164
	Od 1300 zł do 1799 zł	3,13	2,57	149
	Od 1800 zł do 2499 zł	3,62	2,60	112
	2500 zł i więcej	3,10	2,41	140
Ocena własnych war. mater.	Złe	3,26	2,77	68
	Średnie	3,36	2,63	350
	Dobre	3,47	2,59	582
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	2,51	2,75	30
	Raz w tygodniu	3,52	2,61	434
	1–2 razy w miesiącu	3,46	2,67	166
	Kilka razy w roku	3,59	2,54	231
	W ogóle nie uczestniczy	2,90	2,49	127
Poglądy polityczne	Lewica	3,50	2,50	192
	Centrum	3,29	2,58	250
	Prawica	3,57	2,70	319
	Trudno powiedzieć	3,39	2,64	218